Förmåga till mentalt perspektivtagande och små barns explicita ”Theory of Mind”

Elia Psouni & Andreas Falck

Att kunna ta andras perspektiv i olika sociala/interpersonella sammanhang är avgörande för den socioemotionella utvecklingen och för ett balanserat socioemotionellt fungerande under hela livet. Därför har denna förmåga studerats intensivt under de senaste decennierna. Ändå är det fortfarande oklart när barn först kan förutsäga vad som kommer att hända i nästa stund, utifrån en korrekt uppfattning av andra personers perspektiv. Denna kunskapsbrist inom utvecklingspsykologi är inte utan konsekvenser, t ex bidrar den till att man inte kan i ett tidigare stadium identifiera barn som kanske lider av utvecklingssvårigheter i det autistiska spektrumet. Det aktuella projektet, genom att använda en originell, ekologisk valid design, syftar till att kunna öka våra fördjupade kunskaper inom denna viktiga aspekt av barnens socio-kognitiva utveckling.

Baserat på verbala tester av *Theory of Mind* (ToM) har man länge dragit slutsatsen att först efter ca 4 års ålder kan barn resonera effektivt kring andra personers avvikande perspektiv. Ett exempel är ”Maxi-task” testet (Wimmer & Perner, 1983), där en docka som heter Max gömmer en chokladbit som sedan blir flyttad utan att Max ser detta. När experimentledaren frågar barnet vart Max kommer att leta efter sin chokladbit svarar barn yngre än 4 år oftast att Max kommer att leta där chokladbiten faktiskt finns (vilket Max inte kan veta), snarare än där han lämnat den. Barn äldre än 4 år har sällan problem med denna uppgift.

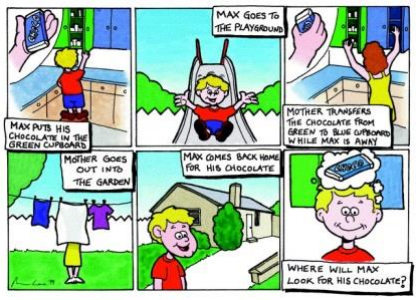

Det finns en del problem med Maxi testet: i en rad icke-verbala testmetoder där man studerar barnens spontana reaktioner istället för att förlita sig på barnens språkkompetens, har man kunnat visa att redan efter 2-årsåldern kan barn korrekt uppfatta en situation där någon annan har felaktig information. Till exempel, i ett ”Maxi-task”-liknande experiment där man registrerade barnets ögonrörelser istället för att fråga barnet vart Max skulle leta, fann man att 2-åringar tittade mot den plats där Max lämnat chokladbiten, just när Max kom tillbaka för att leta efter sin chokladbit (Southgate, Senju & Csibra, 2007). Så det kanske är den förhöjda kognitiva belastningen av att producera ett verbalt svar på en fråga, som ställer till svårigheter för barnen i de verbala testerna (Baillargeon, Scott & He, 2010). Eller så tappar barnen fokus från Max för att de blir avbrutna när försöksledaren ställer sin fråga, vilket leder dem till att glömma Maxs perspektiv (Rubio- Fernandez & Geurts, 2012). Vi föreslår att en annan aspekt i dessa experiment som skulle kunna förvirra barnen är att experimentledaren som ställer frågorna har också ett perspektiv i berättelsen, vilket barnet också tvingas förhålla sig till.

Vi har därför utvecklat nytt testmaterial! Vi har gjort en kort film, en animerad adaptation av Max-testet där en berättarröst beskriver händelserna i tecknade stillbilder. I filmen tappar Max sin leksak under sängen, men hinner inte få ut den igen utan går ut för att leka med sin kompis som ropar på honom. Pappa kommer i rummet och städar undan leksaken i lådan. När Max kommer tillbaka och vill leka igen med sin leksak, fryser filmen. Då tillfrågas barnet av experimentledaren om var Max kommer att leta efter sin leksak. Detta format för Max-testet är mycket mer trovärdigt för barnen än tidigare former.

I en design med hög trovärdighet för barnen testar vi betydelsen av experimentledaren som perspektivpunkt i 3–4 åringars uppfattningar (mentala representationer) av andras avvikande perspektiv, vi testar vidare betydelsen av hur relevanta frågor ställs till barnen, och av vem, och även hur olika aspekter av barnens kognitiva förmåga kan inverka.

Vi arbetar med att testa små barn, på dagis.

Illustrationer
Martin Persson
Filmproduktion
Martin Persson & Leni Boström

elia.psouni@med.lu.se andreas.falck@psy.lu.se